

Received 29.11.2023	Review	JOTS
Accepted 14.12.2023		8/1
Published 23.02.2024		2024: 209-212

**Mert, A. Uygur Harfli Mi'râc-Nâme: Giriş, Metin,
Aktarma, Dizinler, Tıpkıbasımlar. Konya: Palet Yayınları,
2023, ss. 282. ISBN: 978-625-6401-51-8.**

Merve KOLIKPINAR*

Ardahan University (Ardahan/Turkey)
E-mail: mervekolikpinar@ardahan.edu.tr

İslam inancında Hz. Muhammed'in göğe yükselerek Tanrı ile görüşmesi hadisesi miraç olarak bilinir. Bunu anlatan eserler de miraçname, miraciyye veya mirac-ı nebi/nebevi diye adlandırılır. Bu konu manzum ve mensur biçimde edebiyatta sıklıkla işlenmiştir. Miraçnamelerin Türk edebiyatında doğu ve batı Türkçelerinde birçok örneği bulunmaktadır.

İslam kültür dairesinde meydana getirildikleri için doğal olarak miraçnameler Arap harflidir. Bunların içerisinde doğu Türkçesiyle yazılmış Uygur harfli bir nüsha da günümüze ulaşmıştır. 1436 yılında Ebû Mâlik Bahşı tarafından Herat'ta istinsah edildiği kabul edilen nüsha, günümüzde Paris'te Bibliothèque Nationale supplement turc. 190'da kayıtlıdır. Miraçnameler arasında en tanınmış olan bu Uygur harfli nüsha, 60 kadar minyatür de içerir. Bunun üzerinde yapılan başlıca çalışmalar şunlardır:

A. P. de Courteille, Uygur harfli nüshayı Arap harflerine aktarmış ve Fransızca çevirisini yapmıştır (Courteille, 1882). Türkiye'deki ilk çalışma Fahir İz tarafından yapılan lisans bitirme tezidir. Bu çalışmada metnin transkripsiyonu ve çevirisi yapılmıştır (İz, 1938). S. Çağatay, De Courteille'in neşrinden metin yayımlamıştır (Çağatay, 1963, s. 175-182). M.-R. Seguy, Paris nüshasındaki minyatürleri konu alan bir çalışma yapmıştır (Seguy, 1977). W. M. Thackston, Uygur harfli nüshanın transkripsiyonunu ve İngilizce çevirisini yayımlamıştır (Thackston, 1994). M. Scherberger, Uygur harfli nüshanın transkripsiyonunu ve Almanca çevirisini

* ORCID ID: 0000-0002-2988-5282.

neşretmiştir (Scherberger, 2003). O. F. Sertkaya'nın "Mi'râc-nâme ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar Hakkında" isimli bir bildirisini bulunmaktadır (Sertkaya, 2019).

Bu çalışmalardan sonra Abdullah Mert'in yayını gelir. Naşirin çalışmasına konu olan miraçnamenin Çağatay Türkçesi ile yazılmış ikisi Uygur, biri Arap harfli üç nüshası bulunmaktadır:

1. Paris Bibliothèque Nationale supplement turc. 190'da yer alan Uygur harfli nüsha,
2. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No: 2848'de yer alan Arap harfli nüsha,
3. Parçaları Londra Private Collection, Kopenhag the David Collection ve Oxfordshire Serakani Collection'da bulunan Uygur harfli nüsha.

Naşir, bu üç koleksiyondaki parçaların aynı nüshaya ait olduğunu belirtmektedir. Ancak bu parçaların birleşmesinden tam bir nüsha oluşmadığı anlaşılmaktadır.

Mert, *Uygur Harfli Mi'râc-nâme* adlı eserde bu üç nüshayı karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Serakani koleksiyonunda bulunan metin parçasında Paris ve Süleymaniye nüshalarından farklı olarak Hz. Muhammed'in Azrail ile karşılaştığı, karlar denizine ulaştığı ve Hz. İbrahim ile cennette buluştukları bölümler bulunmaktadır (s. 17). Ancak nüshanın bütünü bulunmadığı için Paris nüshasında olmayan bölümlerin bu çalışmada yer almadığı belirtilmektedir.

Çalışma; giriş, metin, aktarma, kelimeler ve ekler dizini, kaynakça ve tıpkıbasımlar olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde (s. 13-32) miraç hadisesi ve miraçnamelerle ilgili bilgi verildikten sonra çalışmanın konusunu oluşturan Çağatay Türkçesiyle yazılmış miraçname ve nüshaları tanıtılmıştır. Eserin dili ve nüshalarda öne çıkan dil özellikleri üzerinde durulmuştur. Girişin şekil bilgisi alt bölümünde yapım ve çekim ekleri özetlenmiştir. Naşir, eserin Uygur harfli nüshası ile Arap harfli nüshası arasındaki dilsel farklılıklara değinerek Uygur harfli Paris nüshasını Çağataycanın ilk dönemine, Arap harfli nüshayı ise klasik dönem Çağataycası içerisine tarihlendirmiştir. Bu görüşünü desteklemek için Harezmi Türkçesinde bulunan, ancak Çağatay Türkçesinde değişim geçiren ekleri nüshalardan örneklendirmiştir. Yayında, eserin telif mi yoksa çeviri mi olduğu konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak Uygur harfli nüshada (1v/9-10) metnin

Nehcü'l-Ferâdis'ten Türkçeye çevrildiği belirtilmiştir. Ayrıca neşirde Uygur ve Arap harfli nüshalar arasındaki ilişkiye de değinilmemiştir. Nüshaların ortak bir nüshadan mı, yoksa birbirlerinden mi istinsah edildiğine dair bir değerlendirme yapılmamıştır.

Metin bölümünün (s. 34-96) girişinde metnin kurgusu ile ilgili bilgiler verildikten sonra eserin Uygur harfli Paris nüshasının transliterasyonu ve transkripsiyonu yapılmıştır. Uygur harfli olan diğer üç nüsha parçalarındaki yazım farklılıkları transliterasyon olarak gösterilmiştir. Uygur harfli nüshadaki Arapça ve Farsça kelimeler sade bir transkripsiyon ile verilmiştir. Birebir transkripsiyonları dipnotta Arap harfli nüshaya göre gösterilmiştir. Metnin iki ayrı alfabe ile yazılmış nüshalarında aynı kelime, transkripsiyon sistemlerindeki farklılıklar yüzünden ayrı tespit edilmiştir: *azab* - *‘azāb*, *kılıklık* - *kılığlık*, *tamuknuñ* - *tamuğnuñ* gibi.

Aktarma bölümünde (s. 99-110) metin Türkiye Türkçesine çevrilmiştir.

Dizin bölümü kelimeler (s. 113-144) ve ekler (s. 145-161) dizini olarak iki ayrı alt bölümden oluşmaktadır. Dizin hazırlanırken Paris nüshası dikkate alınmıştır. Kelimeler dizininde alt maddeler, madde içinde alfabetik olarak sıralanmıştır. Sözcükler, metnin bağlamı göz önünde bulundurularak anlamlandırılmıştır. Bu husustaki prensip bazen gözden kaçırılmıştır: Tercümede *bar-* fiiline birçok yerde (7r/3, 17v/7, 34v/4, 38v/9, 44v/7 vs.) ‘gitmek’ anlamı verilmiştir. Ancak dizinde ‘1. varmak, ulaşmak; 2. ayrılmak’ olarak anlamlandırılmış, ‘gitmek’ anlamı gösterilmemiştir. Aslında bu fiil, geçtiği bütün yerlerde gitmek olarak anlamlandırılırdı daha doğru olurdu. Ekler dizininde yapım ve çekim ekleri ayrılmadan alfabetik olarak sıralanmıştır. Her bir eki alan kelimeler ile o kelimenin geçtiği satırlar gösterilmiştir.

Bunu kısa bir Kaynakça (s. 163-165) takip etmektedir.

Son bölümde (s. 169-282) yazmaların Tıpkıbasımları yer almaktadır. Eserin Paris nüshasında bulunan minyatürler telif hakları yüzünden sayfadan çıkarılmıştır. Tutarlılık açısından David Collection’a ait nüsha parçalarındaki minyatürlere de yayımlama izni olmasına rağmen yer verilmemiştir. Bu minyatürlerde klasik İslam geleneğindeki minyatürlerin aksine peygamberin yüzü perdesiz gösterilmiştir.

150 yıldan beri Türkoloji'nin ilgi sahasında bulunan Uygur harfli bu nüshanın işlenerek Türk okuyucusuna sunulması bir kazanç olmuştur. Naşiri kutlar, bu alanda kendisinden yeni eserler bekleriz.

Kaynakça

Acar, T. (1948). *Mi'râcnâme*. Ankara Üniversitesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi. (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi).

Akar, M. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı ve Turizm Yayınları.

De Courteille, P. (1882). *Mirâdj-nâmeh, Récit de l'Ascension de Mahomet au Ciel Composé A.H. 840/1436-1437*. Amsterdam: Philo Press.

Gülüm, E. (2014). Türk Edebiyatında Mi'râcnâmeler Üzerinde Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 105-112.

İz, F. (1938). *Miracname*. İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü. No: 106. İstanbul. (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi).

Scherberger, M. (2003). *Das Mi'râcnâme. Die Himmel- und Höllenfahrt des Propheten Muhammed in der osttürkischen Überlieferung. Arbeits-materialien zum Orient*. Würzburg: Ergon Verlag.

Seguy, M.-R. (1977). *Muhammeds wunderbare Reise durch Himmel und Hölle*. München: Prestel Verlag.

Sertkaya, O. F. (1968). *Mi'rac-name (Metin-İndeks)*. İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü. No: 845. İstanbul. (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi).

Sertkaya, O. F. (2019). Mi'râc-nâme ve Üzerinde Yapılan Çalışmalar Hakkında. *Yeni Türkiye (İlk Dönem Türkçe İslâmî Eserler Özel Sayısı)*, 106, 355-359.

Thackston, W. M. (1994). The Paris Mi'râjnâme. *Journal of Turkish Studies*, 18, 263-299.